

OKRUGLI STOL “IZAZOVI I POTENCIJALI ZA MEDIJSKU RAZNOLIKOST I PLURALIZAM: NADZIRANJE KONCENTRACIJE I OSIGURANJE TRANSPARENTNOSTI” (CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR MEDIA DIVERSITY AND PLURALISM: CONTROLLING CONCENTRATIONS AND ENSURING TRANSPARENCY)

Zagreb, 28. studeni 2003, Novinarski dom

Okrugli stol *Izazovi i potencijali za medijsku raznolikost i pluralizam: nadziranje koncentracije i osiguranje transparentnosti* u organizaciji Instituta za međunarodne odnose (IMO), Zagreb i Medijskog odjela Vijeća Europe održan je u Zagrebu 28. studenog 2003. Na njemu se po prvi put u Hrvatskoj govorilo o problemu koncentracije u medijima u okviru medijskih politika, o čemu su raspravljali sudionici različitih profila, od *policy makera*, novinara i urednika, te istraživača medijskog sustava i medijske politike. Cilj tog okruglog stola bio je pridonijeti bo- ljem razumijevanju promjena u trendovima medijskih politika u Europi, posebice u odnosu na zaštitu i poticanje pluralizma i raznolikosti medijskog sustava, kako bi se uvidjela važnost primjene tih iskustava u Hrvatskoj. Iz svjetskih je trendova vidljivo da se ekonomska logika u medijskim industrijama, koja za posljedicu ima povećanu koncentraciju medija u rukama istog vlasnika, pokazuje štetnom za pluralizam i raznolikost medija.

Tema kulturne i medijske raznolikosti posljednjih se godina nameće kao važno pitanje koje zaokuplja znanstvenike, kulturne djelatnike i umjetnike, aktiviste civilnog društva itd. Zbog velikog utjecaja što ga mediji i kulturne industrije imaju na formiranje stavova i mišljenja velikog broja građana, oni se smatraju bitnim čimbenicima koji imaju odlučujući utjecaj na razvoj demokratskog civilnog društva. Trend prema sve većoj komercijalizaciji i koncentraciji medija ima negativne učinke na slobodu izbora građana, kao i na odabir tema i ideja koje dolaze u fokus kroz medije i time na slobodu javne riječi. Medijski se pluralizam i raznolikost stoga smatraju bitnom odrednicom koja osigurava pozitivne uvjete za slobodu izražavanja različitih grupa u civilnom društvu, a koji se postiže kroz osiguranje strukturalnog pluralizma koji je preduvjet za postizanje pluralizma programa i ideja. Stoga je pitanje reguliranja, ograničenja i nadzora nad medijskim koncentracijama te sprečavanje monopola danas temeljno pitanje medijske politike kako u svijetu tako i u Hrvatskoj.

Na početku skupa, dr. Zrinjka Peruško istakla je glavne ciljeve okruglog stola i teme o kojima će se raspravljati te naglasila da su medijski pluralizam i raznolikost jedan od temeljnih pretpostavki demokratskog razvoja i razvoja civilnog društva, pa je stoga bitno razumijevanje mogućih negativnih posljedica prevelike medijske koncentracije za daljnji razvoj demokratske medijske politike u Hrvatskoj. Z. Peruško istakla je zajednički trend u medijskim istraživanjima i analizama medijske politike u posljednjih desetak godina u Hrvatskoj i drugim post-komunističkim novim demokracijama, gdje je pažnja bila usredotočena na odvajanje države od medija, tj. na mjere kojima bi se postiglo sma- njenje moći države i politike nad medijima. To je pitanje najviše angažiralo istraživače i medijske profesionalce u prvim analizama razvoja medijskih sustava u tranzicijskom periodu te je stoga odvuklo je pažnju od či- njenice da je u svim medijskim sustavima bitno osigurati da kontrola medija nije usmjerena iz jednog središta, tj. da je kontrola države jednako loša kao i kontrola velike korporacije.

U prvoj sesiji okruglog stola pod nazivom *Aktivnosti Europske unije i Vijeća Europe na području medijskog pluralizma*, dan je uvod u problem suprotstavljanja pluralizma i koncentracije u medijima iz perspektive Vijeća Europe i Europske unije. Jedan od dugoročnih ciljeva Vijeća Europe jest osiguranje kulturne i medijske raznolikosti u Europi, a aktivnosti Vijeća Europe u području medijske raznolikosti vezane su za Europsku konvenciju o ljudskim pravima i posebice uz slobodu izražavanja. Dr. Oetheimer dao je iscrpan pregled aktivnosti i mjera što ga Vijeće Europe čini na planu očuvanja medijskog pluralizma i raznolikosti, u čemu su sadržane Preporuke i mjere za promoviranje transparentnosti medija, Preporuku o medijskom pluralizmu i Preporuku za promoviranje demokratskog i društvenog doprinosa digitalne radiodifuzije.

Drugi bitan čimbenik u osiguranju medijskog pluralizma u Europi jest Europska unija. Kroz povijesni pregled aktivnosti EU na području televizije i medija, Dr. Ungerer pokazao je promjenu trendova i sve veću diversifikaciju medijskog tržišta na kojemu se danas, osim javnih televizijskih kanala, pojavljuju i brojni komercijalni kanali i interaktivna televizija, a u posljednje vrijeme i širokopojasni internet postaje medij za digitalnu radiodifuziju. Ukazujući na probleme zaštite od monopola, na postojeće politike EU i pravni okvir koji regulira pitanja pluralizma, kulturne raznolikosti i pristup novim medijima, dr. Ungerer naglasio je da je osnovno pitanje kako osigurati građanima mogućnost izbora, tj. osigurati slobodu informiranja i izražavanja u javnoj sferi. Aktivnosti tih organizacija, posebice u postavlja- nju standarda i promoviranju specifičnih mjera, djeluju na situaciju na nacionalnim razinama, pa je stoga važno poznavati ciljeve i trendove njihovih politika i mjera.

Sesija *Mjere protiv medijske koncentracije radi osiguranja strukturalnog pluralizma (vlasništvo, javnost, tržišta)* bila je podijeljena u dva dijela. Prvi dio te sesije pokušao je ukazati na različite postojeće modele kroz koje zapadnoeuropske zemlje pristupaju problemu koncentracije vlasništva u medijima i poticanju raznolikosti. Sigve Gramstad, glavni direktor Norveške agencije za medijsko vlasništvo, i dr. Peter Bruck, profesor na Institutu za informacije, ekonomiju i nove medije iz Salzburga, izložili su postojeće antikoncentracijske mjere za osiguranje strukturalne raznolikosti i pluralizma medija. G. Gramstad opisao je situaciju u Norveškoj u području medija. Nakon što je opisao medijski sustav i glavne ciljeve norveške medijske politike, izložio je mjere kojima se promovira medijski pluralizam u Norveškoj, naglasio je da glavni problemi u norveškom medijskom sustavu ne proizlaze iz uplitanja države, kao što je to bio slučaj u postkomunističkim zemljama, već zbog ekonomskih pritisaka od strane vlasnika medijskih kuća za što većom ekonomskom dobiti.

I u drugom analiziranom primjeru, u Austriji, problemi su istovrsni. Dr. Brook dao je pregled situacije u austrijskom medijskom sustavu, opisao probleme i nabrojio postojeće antikoncentracijske mjere. Kao najvažniji problemi istaknuti su kapitalistički sustav poslovanja i težnju za ostvarenjem što veće dobiti, što se najefikasnije može postići koncentracijom resursa i uspostavom monopola. U slučaju medija to nadilazi koncentraciju financijskog kapitala i odražava se u situaciji da različiti mediji koriste iste, najjeftinije izvore informacija, tj. smanjuje se raznolikost vijesti iz različitih izvora.

U drugom dijelu te sesije, kroz komparativnu perspektivu, dan je prikaz kako Hrvatska regulira medijsku koncentraciju, među ostalim i transnacionalne koncentracije, te kakve mjere koristi za poticanje i zaštitu pluralizma. Tanja Ružić predstavila je hrvatsko iskustvo reguliranja medijskih koncentracija, a Vesna Alaburić hrvatski pristup reguliranju medijske koncentracije u medijskom zakonodavstvu. Kao problem, uočeno je da se u hrvatskoj legislativi kojom se reguliraju tržišni odnosi i antikonzentracijske mjere na medije odnose ista pravila kao i za one koji drugi poslovni sektor.

Završna sesija, *Suvremeni trendovi koji utječu na medijski pluralizam*, govorila je o općim trendovima koji utječu na odnos između koncentracije i pluralizma medija u Europi i svijetu. S obzirom na to da tehnološki razvoj i digitalizacija, ekonomski interesi i globalizacijski trendovi potiču koncentraciju medija, ti se elementi moraju uzeti u obzir pri kreiranju javnih politika. Dr. Sandra Bašić Hrvatinić, profesorica na Sveučilištu u Ljubljani, predstavila je slovensko iskustvo u problemima medijske koncentracije i zaštiti pluralizma. Naglasila je različitost medijske industrije od drugih poslovnih sektora jer mediji prodaju informacije i gledišta, čime uveliko utječu na mišljenja i stavove ljudi.

U završnoj raspravi naglašeno je da su glavna pitanja u raspravi o pluralizmu i raznolikosti medija: demokracija i civilno društvo, pravna regulacija tog pitanja, tržišno natjecanje i globalizacija, te utjecaj novih tehnologija i konvergencija među različitim oblicima tradicionalnih medija. Istaknut je i negativan utjecaj prevelike komercijalizacije medija na medijsku raznolikost, a dr. Zrinjka Peruško detaljno je izvjestila o Izvještaju o medijskoj raznolikosti u Europi Vijeća Europe i o postojećim izazovima pluralizmu medija, naglasivši važnost javnih medija u održavanju strukturalne ravnoteže i osiguravanju medijskog pluralizma u europskim medijskim sustavima, te izazove i mogućnosti što ih donosi primjena novih tehnologija, kao i potrebu za definiranim javnim politikama koje će regulirati medijski pluralizam u digitalnoj sferi.

Okrugli je stol okupio 45 sudionika različitih profila, a materijali i izlaganja s okruglog stola dostupni su na mrežnoj stranici www.imo.hr/culture/conf/medconf02/index.html.

Aleksandra Uzelac
Institut za međunarodne odnose